“TRISTAN VA IZOLDA” HAMDA “KUNTUG‘MISH”DA QAHRAMON OBRAZI VA RAMZIY PREDMETLARNING KOMMUNIKATIV VAZIFASI

To‘lqinjonova Nilufar To‘lqinjon qizi
SamDCHTI tayanch doktorant
tulkinjonovanilufar06191998@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada “Tristan va Izolda” hamda “Kuntug‘mish”da qahramon obrazi va ramziy predmetlarning kommunikativ vazifasi masalasi “Tristan va Izolda” hamda “Kuntug‘mish” asarlari misolida qiyosiy-tipologik va poetik tahlil asosida ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotda ikki an’ananing umumiy motivlari bilan bir qatorda janr, qahramonlar munosabati va ma’no tashkil etishidagi farqlari aniqlanadi. Xulosalar matnlarning nashr va variant xususiyatlarini hisobga olgan holda shakllantiriladi.

Kalit so‘zlar: obrazlar tizimi, Tristan, Izolda, Kuntug‘mish, Xolbeka, ramziy predmet, kommunikativ funksiya

Аннотация: В статье на примере произведений «Тристан и Изольда» и «Кунтугмиш» на основе сравнительно-типологического и поэтического анализа исследуется вопрос коммуникативной функции образа героя и символических объектов в произведениях «Тристан и Изольда» и «Кунтугмиш». В работе выявляются общие мотивы обеих традиций, а также различия в жанре, отношениях героя и смысловой организации. Делаются выводы с учетом особенностей издания и варианта текстов.

Ключевые слова: система образов, Тристан, Изольда, Кунтугмиш, Гольбека, символический объект, коммуникативная функция

Abstract: This article examines the characterization of protagonists and the communicative function of symbolic objects in “Tristan and Isolde” and “Kuntugmish” through a comparative-typological and poetic analysis. The study identifies common motifs shared by the two traditions, while also highlighting differences in genre, the nature of relationships between characters, and the construction of meaning. The conclusions are formulated with due consideration for the specificities of various editions and versions of the texts.

Keywords: system of characters, Tristan, Isolde, Kuntugmish, Xolbeka, symbolic object, communicative function

Qiyosiy adabiyotshunoslikda qahramonlar tizimini faqat xarakter sifatlarini ketma-ket sanash orqali ochib bo‘lmaydi. Obraz o‘zini boshqa personajlar, ijtimoiy me’yorlar va predmetlar bilan munosabatda namoyon qiladi. “Tristan va Izolda” hamda “Kuntug‘mish”da bosh qahramon, sevikli yor va hukmron kuchlar o‘rtasidagi aloqalar ikki xil epik muloqot shaklini yuzaga chiqaradi. [2]

Obrazni tahlil qilish mezoni. Obrazning tipologik vazifasini belgilash uchun uning hikoyaga kirish sababi, asosiy tanlovi, sinovga reaksiyasi va natijadagi mavqei ko‘riladi. Bunda “jasur”, “go‘zal” va “sadoqatli” singari sifatlar xulosa emas, tekshirilishi lozim bo‘lgan tavsifdir. Sifatning mazmuni voqeiy holat va boshqa qahramonlar munosabati orqali dalillanadi. [4;25]

Bu kuzatishni asoslashda qiyosiy poetikaning strukturaviy o‘lchovlari muhim: asosiy epizodning boshlanish sharti, personajning vazifasi, syujetdagi burilish nuqtasi va yakuniy baho alohida belgilanadi. Mazkur mezonlar tadqiqotchining oldindan shakllangan taxminini matnga majburan tatbiq etish ehtimolini kamaytiradi. Shuningdek, dostonning og‘zaki kelib chiqishi va rivoyatning yozma qayta ishlangan shakli o‘rtasidagi farq har bir xulosada e’tiborga olinadi. [7;33]

© 2026 International Journal of Literature and Language Studies. All Rights Reserved.

Tristan va Kuntug‘mish. Tristan obrazining asosiy murakkabligi ritsarlik burchi hamda muhabbatning bir-biri bilan murosasiz bo‘lib qolishidir. Kuntug‘mish obrazida esa yor sari intilish qahramonlik sinovi va oilaviy sadoqat bilan kuchliroq tutashadi. Shuning uchun ular tashqi mardlik belgilarida yaqin ko‘rinsa-da, ichki axloqiy kolliziyada turlicha poetik qurilgan. [1] [2]

Mazkur farqlanishni tasvirlashda tipologik yaqinlik bilan bevosita ta’sir masalasi chegaralanadi. Matnlardagi o‘xshash motiv yoki ramzning mavjudligi mustaqil ravishda tarixiy aloqa dalili bo‘la olmaydi. Buning uchun tarjima, qo‘lyozma, ijro an’anasi va madaniy vositachilik bo‘yicha qo‘shimcha hujjatlar talab etiladi. Demak, hozirgi natijalar badiiy struktura va semantik vazifalarga oid ilmiy talqin maqomidadir. [8;131]

Izolda va Xolbeka. Izolda va Xolbeka qahramonlar bilan munosabatdan tashqari voqealar tugunini yaratadigan faol obrazlardir. Ularning qiyosiy tahlilida faqat husn tasviri emas, qaror qabul qilish imkoniyati, munosabatdagi mavqei va sinov jarayonidagi roli hisobga olinadi. Shu yondashuv ayol obrazini passiv romantik belgi sifatida cheklab qo‘ymaslikka yordam beradi. [1]

Hokimiyat personajlari. Mark qirol va “Kuntug‘mish”dagi hukmronlik bilan bog‘liq personajlarni bitta tipga majburan birlashtirish ilmiy jihatdan ehtiyot talab qiladi. Mark qahramonlarning axloqiy qarorini kuchaytiradigan saroyiy tartib timsoli bo‘lsa, “Kuntug‘mish”dagi hukmdorlar va qarshi kuchlar epik sinovning turli vazifalarini bajarishi mumkin. Har birining qahramonga munosabati alohida epizodlar asosida ko‘rsatilishi kerak. [2]

Bu kuzatishni asoslashda qiyosiy poetikaning strukturaviy o‘lchovlari muhim: asosiy epizodning boshlanish sharti, personajning vazifasi, syujetdagi burilish nuqtasi va yakuniy baho alohida belgilanadi. Mazkur mezonlar tadqiqotchining oldindan shakllangan taxminini matnga majburan tatbiq etish ehtimolini kamaytiradi. Shuningdek, dostonning og‘zaki kelib chiqishi va rivoyatning yozma qayta ishlangan shakli o‘rtasidagi farq har bir xulosada e’tiborga olinadi. [7;33]

Ramziy predmet nima?. Ramziy predmet – voqeaning moddiy bo‘lagi bo‘lib, muayyan lahzada axborot yetkazish, tanitish, bog‘lash yoki to‘sish vazifasini ham bajaradigan unsurdur. Uzuk, qurol, maktub yoki boshqa belgi bilan bog‘liq epizodning ma’nosi predmetning mavjudligidan emas, uning personajlar orasida qanday ma’lumot almashinuvini hosil qilishidan kelib chiqadi. Har bir predmetning ma’nosi matndagi aniq o‘rniga qarab dalillanishi shart. [8;102]

Kommunikativ uchlik. Predmetning kommunikativ vazifasini uch savol orqali tahlil qilish mumkin: belgi kim tomonidan yuboriladi, uni kim qanday anglaydi va belgi voqeaning qaysi jihatini o‘zgartiradi? Shunda predmet bezakdan syujet mexanizmiga aylanadi. Biroq muayyan nashrda mavjud bo‘lmagan predmetni “umumiy epik belgi” deb qo‘shish mumkin emas. [7;33]

Mazkur farqlanishni tasvirlashda tipologik yaqinlik bilan bevosita ta’sir masalasi chegaralanadi. Matnlardagi o‘xshash motiv yoki ramzning mavjudligi mustaqil ravishda tarixiy aloqa dalili bo‘la olmaydi. Buning uchun tarjima, qo‘lyozma, ijro an’anasi va madaniy vositachilik bo‘yicha qo‘shimcha hujjatlar talab etiladi. Demak, hozirgi natijalar badiiy struktura va semantik vazifalarga oid ilmiy talqin maqomidadir. [8;131]

Dialog va xabar. Epik muloqotda so‘z, sukut va predmetlar bir-birini to‘ldiradi. Tanishish, sirni yashirish yoki fosh etish, va’da berish va baholash singari harakatlar personajlar o‘rtasidagi kommunikativ masofani belgilaydi. Yozma rivoyatda psixologik urg‘u, og‘zaki dostonda esa dialogning formulaviy kuchi bu munosabatni turli shaklda yoritadi. [7;33]

Bu kuzatishni asoslashda qiyosiy poetikaning strukturaviy o‘lchovlari muhim: asosiy epizodning boshlanish sharti, personajning vazifasi, syujetdagi burilish nuqtasi va yakuniy baho alohida belgilanadi.

© 2026 International Journal of Literature and Language Studies. All Rights Reserved.

Mazkur mezonlar tadqiqotchining oldindan shakllangan taxminini matnga majburan tatbiq etish ehtimolini kamaytiradi. Shuningdek, dostonning og‘zaki kelib chiqishi va rivoyatning yozma qayta ishlangan shakli o‘rtasidagi farq har bir xulosada e’tiborga olinadi. [7;33]

Tristan – Kuntug‘mish va Izolda – Xolbeka juftliklari matn ichidagi o‘xshash vazifalarni ko‘rsatadi, lekin individual xarakter va ijtimoiy shartlari aynan bir xil emas. Qahramon obrazlarining muloqotga kirish usuli va predmet belgilarining ishlashi ikki badiiy an’ananing farqini ravshanlashtiradi.

Obrazlar tizimi hamda ramziy predmetlarni birgalikda o‘rganish syujet tahlilini kommunikativ tahlilga bog‘laydi. Bunda personajning tanlovi va belgilarning axborot uzatish vazifasi o‘zaro muvofiq ko‘rilsa, ikki epik an’anadagi umumiy va o‘ziga xos tomonlarni asoslash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bédier, Joseph. The Romance of Tristan and Iseult. Translated by Hilaire Belloc; completed by Paul Rosenfeld. New York: D. Appleton and Company, 1910.
2. Kuntug‘mish. O‘zbek xalq dostoni. Ergash Jumanbulbul o‘g‘li varianti; H. Zarif tayyorlagan nashr. Toshkent, 1975. (Nashr rekvizitlari va sahifalar manba nusxasi bilan solishtirilishi lozim.)
3. Bakhtin, M. M. Forms of Time and of the Chronotope in the Novel. In: The Dialogic Imagination. Austin: University of Texas Press, 1981.
4. Propp, Vladimir. Morphology of the Folktale. 2nd ed. Austin: University of Texas Press, 1968.
5. Lord, Albert B. The Singer of Tales. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1960.
6. Halbwachs, Maurice. On Collective Memory. Chicago: University of Chicago Press, 1992.
7. Genette, Gérard. Narrative Discourse: An Essay in Method. Ithaca: Cornell University Press, 1980.
8. Lotman, Yuri M. Universe of the Mind: A Semiotic Theory of Culture. Bloomington: Indiana University Press, 1990.

© 2026 International Journal of Literature and Language Studies. All Rights Reserved.